

A gyermekszínházról: helyzetgyakorlatoktól a közös dramatizálásig

Szakall Judit

1. Az iskolai színházzás jellemzői¹

Az iskolai színházzás jellemzője manapság, hogy nem a korábban jellemző módon, vagyis nem a tehetséges, a színházást és szereplést kedvelő gyerekekből önkéntes alapon áll össze a színházcsoporthoz, hanem egy tanár (a pedagógus pályára jellemző módon inkább tanárnő) a saját osztályával készül fel egy színházcsoporthoz. Az elmúlt évek országos fesztiváljaira zömében iskolai osztályok neveztek be. Ennek az egyik oka nyilvánvalóan az, hogy a pedagógus legjobban a saját osztályát ismeri, velük van lehetősége a legtöbbet együtt lenni, itt számíthat legjobban a szülői együttműködésre, könnyebben meg tudja szervezni a próbákra valamennyi gyerek részvételét, időt tud lopni a tanórákból stb. A tantestület belső versengésében is hatásosabb, ha osztályként viszi sikerre a csoportját.

A szervezési könnyebbségek mellett viszont azt láthatjuk, hogy az osztályközösségek színházcsoporthoz elsősorban az előadásra koncentrálnak és kevés időt fordítanak az alapozásra. *Sokszor azzal kezdődik a munka, hogy a tanár kiosztja a szerepeket a gyerekeknek, akiknek ezt bizonyos határidőre meg kell tanulniuk, és aztán ezt összepróbálják, színpadra állítják.* Ez a módszer nem ad lehetőséget azoknak a készségeknek a kialakítására, képességeknek a fejlesztésére, amelyek hozzásegítenék a gyerekeket ahhoz, hogy hiteles, felszabadult, jókedvű előadást hozzanak létre.

A hivatásos színészek esetében a rendezőnek teljesen más feladata van, mint a gyerekszínházcsoporthoz vezetőjének. A profi színész tudatában van képességeinek, adottságainak, tud a hangjával, testével, mimikájával, gesztusaival bánni, mindezt annak a figurának a bőrébe bújva teszi, akit játszik. A rendező segíti a szerepértelmezést, a szituációk kibontását, közösen tárják fel a helyzeteket, viszonyokat, hogy ehhez alakítsák a színész játékát. A színész pedig (tétélezzük fel) örül, hogy valakinek a „bőrébe bújva” egy másik, a sajátjától akár jelentősen eltérő személy módjára viselkedhet, beszélhet, egyszerűen alakítást nyújt.

Ezzel szemben a gyerek nincs ezeknek a képességeknek, készségeknek a birtokában. *A gyerekszínházcsoporthoz tehát képessé kell tenni arra, hogy színészként lehessen jelen egy produkcióban. A legnagyobb probléma a magyar gyerekszínházban, hogy ezt a tényt a tanárok nem veszik figyelembe.* Elvárják, hogy a gyerek megtanulja a szöveget, majd színészként legyen jelen, vagyis úgy viselkedjen, ahogy a szerep kívánja. Ehhez sokszor még azt az elemi segítséget sem kapja meg a játész, hogy egyértelműen elemezzék (a csoportvezetővel közösen), miről is szól a jelenet, a szituáció, milyenek a szereplők közti viszonyok, ki mit gondol, miért teszi, vagy mondja azt, amit éppen tesz, vagy mond. Légüres térben marad a gyerek...

Ki ne ismerné ezt a helyzetet? Amikor a tanár látja a próbán, hogy a gyerekek csak felmondják a szerepeket, érzi, hogy ez így nem stimmel, hiszen nagyon statikus a jelenet, mondhatni unalmas, akkor instrukciót ad: „csináljatok valamit”, „mozogjatok”, „dobants a lábaddal”, „legyints” stb. Ezek a mozgásra, gesztusokra vonatkozó instrukciók ráadásul többnyire a legrosszabb sztereotípiákon alapulnak. Például elmutogatják kézzel is, hogy „háromszor veri ezt vissza...” miközben mondják is hozzá, mintha a szavakból nem értenék, avagy amikor keres valakit a szereplő, akkor a homloka fölé emeli a nyitott kezét, holott nem süt a nap se, vagy a fejtöréshez használatos „gondolkodom” mozdulatot illeszti be, ujjával a homlokát támasztva, holott a töprengéshez, a gondolkodáshoz csak a képregényekben használatos ez a mozdulat. Sorolhatnánk az ehhez hasonló, a szituációhoz cseppet sem illő, az elemzés hiánya miatt a játékba erőltetett pótlékokat, amikkel a gyerekszínházcsoporthoz fesztiválokön évről évre találkozhatunk.

A **színpadi biztonság**, az ezzel együtt járó magabiztosság nélkülözhetetlen, ha közönség előtt kívánunk darabot bemutatni. Ehhez kevés az, ha csak a darabban, a bemutatandó produkció-

¹ A tanulmány egy egyetemi záródolgozat része. (Konzulens Trencsényi László; Miskolci Egyetem, Neveléstudományi Tanszék).

val foglalkozunk. A gyerekek így nem szereznek gyakorlatot abban, hogy mások nézik őket, ez különösen a gátlásos gyerekeknél okoz szorongást. *Csak a jókedvű, felszabadult próbákon, gyakorlatokon edzett gyerekek képesek közönség előtt felszabadult játéokra.* A betanításon és idomításon alapuló színjátszás süt a színpadról – és szorongást kelt a nézőben is, sajnálja szegény szereplőt, aki morzsolgatja félelmében a szoknyája vagy a nadrágja szélét, hiszen alig várja, hogy vége legyen a jelenetének.

A technika, például a hangsúlyozás, a hanghordozás, a hanglejtés szintén nehéz feladatot ró a színjátszókra. Valaki másnak a hangján kell megszólalnia, beszélnie úgy, hogy ez természetesnek hasson. A próba és felkészülési folyamatra időt nem hagyó, a gyermekszínjátszó felkészítő munkára energiát nem fordító csoportoknál figyelhetjük meg, hogy milyen természetellenes hangon beszélnek, sokszor énekelve hangsúlyoznak a szereplők. Felviszik a hangot a mondat végén vagy akkor is kérdő hangsúlyt hallunk, ha az egész mondat kérdő szóval kezdődik, vagyis magyartalanul, az élő beszéddel ellentételesen hangsúlyoznak. Sokszor úgy hangzik a színpadról a szöveg, mintha olvasásórán lennének alsó tagozatban. Ilyenkor joggal merül fel az a gyanú, hogy először *betanulták* a szöveget, ami ilyen iskolásan rögzült. Ezt később nehéz úgy korrigálni, hogy élő, természetes beszédnek hasson –, olyan mondatnak, ami most jutott a szereplő eszébe.

2. Korszerű gyermekszínjátszó módszerek

A fentiekben vázoltakkal szemben létezik olyan gyermekszínjátszós gyakorlat, ahol a gyerek személyiségének gazdagodása az elsődleges cél, és nem egy produkció mindenáron (és minél előbb történő) bemutatása.

Mivel a gyermekszínjátszó gyerek nem színész, alkalmassá szeretnénk tenni arra, hogy színdarabban, színpadi játékban is létezni tudjon. Ehhez különböző képességeket fejlesztő gyakorlatokat végzünk. Szeretnénk segíteni abban, hogy bánni tudjon a hangjával, ehhez légzéstechnikát, hangképzést tanulunk, gyakoroljuk a hanglejtést, artikulációt. Az esetleges beszédhibákat vagy a rossz beidegződések miatti hibákat megpróbáljuk kijavítani. A szép és kifejező beszéd elsajátítása nyilván nem csak arra szolgál, hogy majd a színpadon sikeresen szerepeljen a gyerek, hanem ezt a hétköznapi életben, az iskolában, a kapcsolatteremtésben, a felnőtt életében is busásan kamatoztathatja. Gondoljuk csak el, hogy például egy álláskeresőnél mennyire más esélye van annak, aki szépen, artikuláltan és kifejezően beszél, aki összhangba tudja hozni a mozdulatait a mondanivalójával, aki tudja, hogy egy erősebb hangsúly mikor, mit jelenthet, mint annak, aki mindennek nincs birtokában! Nem túlzás állítani, hogy az esélyteremtésnek is egyik eszköze lehet, hiszen a kommunikációnk meghatározó része a beszédünk milyensége. A hangképzéshez elengedhetetlen légző gyakorlatokat (Montágh Imre útmutatásai alapján) a különböző relaxációs gyakorlatokkal együtt alkalmazzuk. Tapasztalataink szerint a feszítő-lazító és relaxációs feladatok a mai gyerekek számára néha terápiát jelentenek. Nyugalmat, befele fordulást, ellazulást, magukra figyelmet igénylő gyakorlatok jótékonyan hatnak rohanó világunkban. A relaxációhoz használható zenék pedig fokozhatják az élményt, hozzájárulhatnak az egészséges lelkű, harmonikus ember kialakításához.

Az ügyességi mozgásos gyakorlatokat egyrészt az óra eleji bemelegítésekre használjuk. A gyerekek különböző szellemi, fizikai és lelkiállapotban érkeznek a próbára. Van, aki eddig egész nap a padban ült, van, aki edzésről jött vagy egy megterhelő nyelvóráról, szóval a különbségeket kiküszöbölendő: mozgunk. A jókedvű mozgásos játékok felrázzák a gyerekeket, a nagy hancúrozás homogén állapotba hozza a csoportot és a természetes mozgásigényt is kielégítjük. Ezek a játékok lehetnek akár verseny jellegűek is (pl. a különböző fogók vagy a pajzsos játék), de arra ügyelni kell, hogy minden résztvevő számára jóérzést biztosítson. Olyan játékot, ahol csak az ügyesebbek, erősebbek érvényesülhetnek, ne alkalmazzunk! Figyelembe kell venni a csoport életkorát is, kisebbeknél a versengős vagy mondókás, énekes népi játékok is jól működnek, de a nagyobbaknál is a játékosság legyen a döntő! Gyakorlottabb csoportoknál a színpadi mozgáshoz kapcsolódó nehezebb technikai feladatokat is megszabhatunk.

A bemelegítő mozgás után a légző gyakorlatok, beszédtechnikai gyakorlatok előkészítik a különböző *koncentrációs és kapcsolatteremtő gyakorlatokat*. A figyelemösszpontosítás gyakorlása még felnőtt korban sem felesleges. Gyerekként szinte alapintelemként hangzik, hogy „Fi-

gyelj oda!”, vagyis koncentrálj! A színjátszó csoportban a koncentrációt is készség szintre tudjuk emelni a gyerekeknél, akik ezt természetesen kamatoztathatják életük más területein is. A próbák során végrehajtott koncentrációs gyakorlatok – csakúgy, mint a többi gyakorlat – a gyerekek számára játékot jelentenek! Az egész próba tehát örömforrás lehet a gyerekek számára.

A kapcsolatteremtő és bizalomépítő gyakorlatok jótékony hatása szintén messze túlmutat a gyerekszínjátszó csoport „itt és most” működésén. Milyen sokszor halljuk az ún. problémás gyerekeknél, hogy kapcsolatteremtési problémáik vannak. Tudjuk, hogy ezt számtalan egyéni, szociális és társadalmi tényező is befolyásolja. A színjátszó csoportban folyó közös munka, a kapcsolatteremtő gyakorlatok mellett az összes többi együttes tevékenység, mely csak a teljes bizalom talaján létezhet, az egymásrautaltság, kiváló gyakorló terepe a fejlett kommunikáció kialakulásának. A kommunikációs és bizalomépítő gyakorlatok egy része komoly figyelemösszpontosítást is igényel, ezért ezek a gyakorlatok felerősítik a pozitív hatást. Komoly fegyelmre szoktatnak, önfegyelmre, önkontrollra készítetnek, ezáltal erősítik a személyiséget. A határozott, magabiztos, öntudatos felnőtt képét vetítik elének.

Az improvizáció szerepe a színjátszó csoportok munkájában

Az előbbiekből is látható, hogy milyen gazdag tárházat kínálja a személyiségformálásnak a gyermekszínjátszás. Ezek a korábban taglalt fejlesztő formák általánosan használhatók. *Azt a célt viszont, hogy a gyerekek szerepbe bújjanak és hitelesen el tudjanak játszani egy-egy figurát, miközben nem rendelkeznek színészi adottságokkal, más módon tudjuk elérni.* Erre a legjobb eszköz a különböző *situációs vagy helyzetgyakorlatok* kínálják. A helyzetgyakorlatok során elképzelt helyszínen, elképzelt szereplők módján kell megnyilatkozni. Milyen feladatot ró ez a játzókra? Ki kell találni a jelenet helyszínét, hol is játszódik. Kik a jelenet szereplői, milyen viszonyban állnak egymással? Miért vannak most itt, mi a jelenet előzménye? Mi történik a jelenetben? Hogyan fog kezdődni a jelenet? Mi a jelenet csúcspontja? Hogyan végződik? Ezek kitalálása a csoport tagjaira hárul. A vezető feladata pedig az, hogy inspirációt adjon a jelenet létrehozásához.

A helyzetgyakorlatok mint *improvizációk* kerülnek bemutatásra, tehát a csoport tagjai rövid megbeszélés után előadják az általuk kitalált jelenetet. Hogyan segíthet a csoportvezető? Nézzünk erre néhány lehetőséget!

Feladhatja úgy a helyzetet, hogy „Készítsetek olyan jelenetet, amelyben csak ez az egy szó hangozhat el: ... Jelenetkészítéshez jó működnek az alábbi egy mondatnyi szavak:

Pfuj! Jééé! Kár! Nahát!
Jaj! Jesszusom! Ejnye!
Tessék! Rajta! Elég!

Rettenetes! Tényleg?!
Komolyan?! Vége! Kár!
Köszönöm. Kérem. Várj!

Pardon! Egyél! Klassz!
Ízlik? Segítség! Fenébe!
Nem. Most. Óh! stb.

Az egy szavas jeleneteknél nehézséget okoz eleinte, hogy sokan úgy értelmezik, hogy ha a jelenetben mást is szükséges lenne mondani, akkor azt nem mondják ki, hanem tátoják. Ez a megoldás nem elfogadható, olyan jelenetet kell készíteni, ahol *nem is kell* mást mondani, mégis érthető a játék nyomán a történet. Pl. a feladat az, hogy az *Egyél* szóra kell jelenetet készíteni. Erre készülhet egy olyan megoldás, amelyben két lány eljátszik egy anya-lánya jelenetet. A kamasz lány nagyon későn jön haza. A mama nem tud lefeküdni, nagyon izgul a lánya miatt, hogy mi van vele. Végre hallja a kulcs fordulását az ajtóban, odarohan és egy pofont lekever dühében. A lány tudja, hogy jogosan kapta az ütést, de ettől az még fáj, szégyelli magát, lassan próbál az anyjához közeledni. Az anya nagyon szereti a lányát, ezért megbocsát és örül, hogy itthon van épségben. A kiengesztelődés felé hajlik, ennek jeléül a lánya elé teszi a vacsorát. Ekkor hangzik el a jelenetben az egyetlen megengedett értelmes szöveg: *Egyél!*

A helyzetgyakorlatok során a gyerekek folyamatosan megtanulják más ember szerepébe, figurájába, jellemébe beleképzelni magukat és adott situációban annak megfelelően cselekedni. *A gyerekek esetében ez felér a színészképzéssel!* Miután minden jelenetet utána meg kell beszélni, szembesülnek a gyerekek azzal, hogy hitelesen, hihetően játszották-e el az adott szerepet, miért tűnt valami igaznak vagy hiteltelennek. *Egymást nézve, tapintatosan bírálva, a jó megoldásokat*

megerősítve megtanulják megkülönböztetni a felszínes és álságos megoldásokat a hiteles alakításoktól. Sokszor nehéz kezelni a poénkodó gyerekeket, akik szívesen visznek bele a jelenetbe oda nem illő vagy öncélú vicces szövegeket társaik legnagyobb örömére, nagy derűtséget keltve ezekkel. Ilyenkor sem dorongoljuk le a játszókat, hanem tapintatosan megbeszéljük, hogy ez a poén most miért lógott ki a jelenetből vagy miért vitte félre a történetet. *A jelenetek megbeszélése elemző legyen,* mi miért történt, ezt akarták-e a játszók, mennyire volt hihető, mi volt, ami különösen tetszett stb.! A csoport nyilvánítson véleményt, persze a vezető finoman korigálja és orientálja a megbeszélést! Ne engedjük, hogy bármilyen módon megbántás, vagy megsértsék egymást a gyerekek a kritika égisze alatt! Arra is ügyelni kell, hogy a jelenet szereplői se essenek egymásnak, ha valaki nem az előzetes megbeszélés szerint játszotta a szerepét, pl. elfelejtett egy fontos mondatot vagy valamilyen gesztust, mozdulatot. *A jelenetek fentiek szerinti megbeszélése rászoktatja a csoport tagjait arra, hogy türelmesek legyenek egymással, hogy észrevegyék a másik erőnyeit, hogy dicséretekkel erősítsék társukat, ezzel egymás pozitív énképét.*

Helyzetgyakorlat készítésére inspirálhatjuk a gyerekeket úgy is, ha a *kezdő mondatot* határozzuk meg. Ilyenkor csak annyi a megkötés, hogy ez a mondat vagy mondattöredék hangozzon el legelőször a jelenetben, utána saját szövegeikkel folytathatják, a jelenet kívánta szituációnak megfelelően.

Álljon itt néhány bevált kezdő mondat:

- Megfogadtam, hogy nem szólok, de...	- Valami történhetett vele, mert már tíz óra van.
- Jól látom, tényleg te vagy?	- Azt szerettem volna, ha örülsz.
- Nagyon megbántottál.	- Ezt vetted nekem?!
- Pont ez kellett neked?	- Ideje lenne, ha megmondanád neki!
- Én csak jót akarok neked.	- Mert te mindig...
- Hogy lehetsz ilyen szerencsétlen!	- Értsd meg, nincs pénzem!
- Miért kellett neked idejőnnöd?	- Unom, érted? Unom!
- Már százszor megmondtam....	- Hát erre nem számítottam!
- Mennyire örülök!	- Én is szeretnék veletek menni!
- Te elhitted?	- Kérlek, ne a gyerek előtt!
- Hallgass meg!	

Meghatározhatunk mondatokat, amelyeknek el kell hangozniuk a jelenetben (ehhez az előbbieket közül is választhatunk):

- Persze, hogy szeretlek.	- Csak magadat hibáztathatod!
- De hisz ez gyönyörű!	- Úgy is megmondalak!
- Hát te?	- Ez nem a tiéd!
- Hogy kerülsz ide?	- Van egy ötletem!
- Mennyire örülök, hogy...	- Ha apa megtudja!
- Tudod mit, felejts el!	- Ez igen!
- Tegnap még én voltam a legjobb barátod!	- No, de kérem!
- Végre megvagy!	- Nem tudsz vigyázni?
	- Nagyon csalódtam benned!

Feladatként adhatunk úgy mondatokat, hogy az hangozzék el utoljára a jelenetben:

- Te akartad!	- Ezt neked adom.
- Még visszajövök!	- Kösz.
- Elegem van belőled.	- Ezt még megbánod (megkeserülöd)!
- Hát szervusz.	- Hagyj békén!
- Írj vagy üzenj, ha meggondoltad a dolgot!	- Ez elment!
- Telefonálj vagy legalább SMS-t küldj, ha megérkeztél!	

Fogalmakat is megjelölhetünk (nem kezdő elemként, de kiindulási pontként):

- csoda	- csalódás	- meglepetés
- félelem	- öröm	- bánat

- magány
- átverés
- fájdalom
- igazságtalanság
- önzés
- szabadulás

Témák helyzetgyakorlatokhoz (a megadott témához kell kitalálni jelenetet):

- Megveszik a hallgatásodat.
- Ne hidd, hogy körötted forog a világ!
- Valamit máshogy szeretnél az életedben, mint ahogy most van.
- Kellemetlenség ér.
- Kinevettek, nevetséges lettem.
- Valamit nagyon nem akarsz, de elvárják tőled.
- El kell titkolni az igazságot.
- A családfő elvesztette a munkahelyét.
- A nagymama hozzánk költözik, mert már nem tudja magát ellátni.

Az egyik legnehezebb feladat, amikor olyan jelenetet kell készíteni, amiben nem lehet, de ne is kelljen értelmes szavakat használni. Olyan helyzetgyakorlatot kell tehát komponálni, ahol a szereplők mindent a mozdulataikkal, gesztusaikkal, mimikájukkal, tekintetükkel fejeznek ki. (Itt is az a lényeg, hogy a jelenet ne kívánja meg a verbalitást.)

Eljátszható például egy vasúti utasfülke, amelyben többen utaznak. Kik ők, hova utaznak, milyen figurák?

- Hogyan alakul az utazás során a kapcsolatuk?
- A falusi bácsi fokhagymás, kolbászos reggelijére hogy reagálnak a többiek?
- A fülkében meleg van, kit fog a lehúzott ablak zavarni?
- Ki gyújt rá?
- Ki akar kikezdeni utastársával? stb.

Látható, hogy számtalan játéklehetőséget kínál egy-egy ilyen egyszerű helyzet. A csoport tagjai – főleg ha már sok helyzetgyakorlatot készítettek – maguk találják ki történeteket. Az iménti variáció csak arra szolgál például, hogy miféle jelenetekre gondolunk, amikor a verbalitás mellőzéséről beszélünk. Ez a módszer arra is ráirányítja a figyelmet, hogy a színház olyan összetett művészet, amelyben az akciónak elsőbbsége, a mozgásnak, a látványnak pedig nagyon fontos szerepe van. A szó mellett a szereplők a már említett eszközök – mimika, gesztus, tekintet, mozdulatok, testtartás, a térköz szabályozása stb. – segítségével tudják a szerepüket, a szituációt pontosítani.

Összegezve az eddigieket...

A próbák során a színjátékosok személyesen megtapasztalják a szerepben való létet a helyzetgyakorlatokon keresztül. Az improvizációk során gyakorlatot szereznek abban, hogy más bőrébe bújva, szerepben szólaljanak meg, viselkedjenek, cselekedjenek. Minden helyzetgyakorlat gyakorlatilag színházi jelenetként működik. A beszédben is jártasságot szereznek, hiszen saját szavakat, gondolataikat öntik formába, mondatokká rendezve a szituációkon belül. Azzal együtt, hogy a szerepen belül kell gondolkodniuk, a szókincsük is gazdagodik, más helyzetekben, más szereplők mást mondanak, máshogy beszélnek. A különböző helyzetekben való viselkedés során, végül soron az EMBERRŐL tanulnak saját személyes élettapasztalataikat mozgósítva, új rendszerbe illesztve. A helyzetgyakorlatokon „edződő” színjátékos gyerekek így elsajátítják, megszokják a szereplést, a napi gyakorlatuktól tehát nem fog a majdani színpadi szereplés annyira jelentősen eltérni, a természeteshez közeli módon, sokkal felszabadultan tudnak majd a darab kívánta szerepben mozogni, létezni.

A képességfejlesztő gyakorlatok a technikai tudásukat fejlesztik: ezek a belépőt jelentik a későbbi sikeres szerepléshez. Emlékeztetőül álljon itt a lista: beszédtechnikai, koncentrációs, bizalomépítő, kommunikációs és mozgástechnikai gyakorlatokra gondolunk elsősorban. *A folyamatos, rendszeres és tudatos próbamunka során tehát a színjátékos gyermek egész személyisége erő-*

sődik, gazdagodik, alkotókészsége – képzelőerejének folytonos működtetésével – fejlődik. Az így megalapozott kreativitás kihat a felnőtt kori személyiségére: megtanul helyzetekhez, emberekhez alkalmazkodni, konfliktusokat kezelni, döntéseket hozni. Hangsúlyozzuk, hogy ilyen eredményt csak a hosszabb időszakon keresztül folyó rendszeres, közös munkával lehet elérni (vö. ezt a színdarab betanítására csupaszított színjátszás hatékonyságával!).

3. „Kész” színdarab

A színjátszó csoportok életében a jóízű próbák mellett *közös cél az előadás létrehozása*. Annak, hogy a csoportok számára nehéz darabot találni, különböző okai lehetnek. Nem tárgyaljuk most ezeket részletesen, de megemlítjük, hogy a darabválasztás az alsó tagozatos gyerekek esetében általában könnyebb: ott jól működnek a mesék, továbbá napjaink illetve a közelmúlt magyar gyermekirodalma kiváló, értékes alkotásokat kínál feldolgozásra. A felső tagozatos gyerekeknek már sokkal nehezebb előadásra alkalmas művet találni. Sokszor látjuk fesztiválokon, hogy nem a játszó gyerekek életkorához választották az előadást: gyakran játszanak nagyobb gyerekek számukra teljesen érdektelen mesét, történetet, avagy jól megválasztott mesét, történetet számukra *érvénytelen* feldolgozásban. Itt is fontos, hogy a rendezőnek meg kell találnia a csoport életkorához megfelelő érdekes és izgalmas mondanivalót, csak ebben az esetben képes érvényes előadást létrehozni a csoportjával. A Ludas Matyit például sokan előadják. Az előadások többsége sajnos unalmas, érdektelen, nincs hozzá közük a játszóknak, és így persze unalmas a nézőnek is. Ha viszont megtalálja a csoport, hogy számukra, itt és most mit mond ez a történet, és ezt izgalmas formában, színes, felszabadult játékkal közvetítik, akkor nagyon is van létjogosultsága. (Szerencsére láthattunk ilyen előadásokat az utóbbi évek fesztiváljain.) A darabválasztást nehezíti a csoport létszáma is. Pedagógiai oldalról pedig méltányolandó, ha a csoportvezető minden gyereket szerepeltetni akarja.

Kevés azoknak a kész daraboknak a száma, amit gyerekek által előadhatónak tekinthetünk. Sajnos forgalomban vannak olyan, kifejezetten bugyuta, a mese, a dramaturgia és a nyelvezet szempontjából igénytelen forgatókönyvek, amelyek a „piaci versenyben” mégis előkelő helyet foglalnak el. *A pedagógusok zöme kész recepthez, kész darabhoz szeret nyúlni, azzal együtt, hogy sokszor maguk is érzik a kiválasztott darab vagy jelenet gyengeségeit.*

A kész forgatókönyvek színdarabjait betanító pedagógusoknak, amennyiben nem alakítják át a saját csoportjukra a darabot, nehéz helyzetük van. A készen kapott, átvett mű nehezen és ritkán kel életre! Nem hivatásos színészekkel dolgozunk, *a forgatókönyv dialógusai ritkán válnak természetes mondatokká, a szituációk életszerű megvalósítását kötik a szerzői instrukciók, és még sorolhatnánk azokat a nehézségeket, amiket szinte lehetetlen jelentős beavatkozás nélkül leküzdödni ahhoz, hogy jó előadás szülessen.*

A kész daraboknál, ha azokban a játszóknak számánál kevesebb a szereplő, a csoportvezetők gyakran fordulnak ahhoz a megoldáshoz, hogy a néhány beszélő szereplő mellett a díszletet is gyerekekből formálják. Legrosszabb esetben egy fa vagy kapu, a palota díszletének tartója a gyerekek, sokszor ki sem látszik a díszlet mögül, még az arcát sem láthatjuk. Ehhez képest kevéssel emberségesebbnek tűnő megoldás, amikor már látszik a díszlet-gyerek, csak éppen feladata nincs. Ő tehát a fa vagy bokor, szék vagy ajtó, de nincs szerepe, személyiségének leghalványabb jelenlétére sem tart igényt senki. *Lehet persze, hogy a gyerekek díszletet „alakítsanak”, de csak úgy, ha adunk neki szerepet!* Például tisztázzuk azt, hogy miként viszonyul a szereplőkhöz, kedveli, vagy taszítja őt. Lehet például az erdőben fa vagy bokor, és a kedves személyt szeretettel elbújthatja, de a gyűlölt, gonosz szereplőt akadályozhatja, megszagathatja a ruháját, megijesztheti stb. *Ugyanígy kell azokat a szereplőket is foglalkoztatni, akiknek esetleg nincs szövege, de jelen vannak a jelenetben.* Így lehet tenni például akkor, amikor egy „királyos” színdarabban udvarnépet szerepeltetünk. Ha csak állnak a színpadon mint „udvarnép”, azzal nem tudnak a gyerekek mit kezdeni, *ha viszont lebontjuk az udvarnépet szerepekre, figurákra, akkor elkezd élni a jelenet.* Rakjuk össze a gyerekekkel közösen, hogy kik vannak ebben az udvarban! Adjunk jellemet ezeknek a figuráknak: lehet, hogy folyamatosan meglopja a királyt, lehet, hogy gyerekkori barátja és ezért többet megenged magának, lehet, hogy az egyik udvarhölgy féltékeny a királylányra és így tovább. Egyszer csak életre kel az udvar, mindenki a szerepe szerint viselked-

het, kialakul, hogy ki mellett áll, kivel, hogyan beszélget, mire figyel, milyen gesztusokat használ stb. *Nem csak a játszóknak változik így szereppé a színpadi jelenléte, hanem mindez természetesen az előadásnak is jót tesz: életre kelhet az addig statikus kép.*

Az elmúlt években forgalomba került színdarabok közül azok a legsikeresebb feldolgozások, amelyekben az alkotó fázis után, a rendező és a gyerekek közös munkája, hónapokig tartó improvizáció nyomán megszületett előadás szövegét és instrukcióit rögzítették. De sajnos az így megszületett játék más csoporttal történő reprodukálása legalább annyira nehéz, mint a drámaíró által létrehozott alkotások esetében: az eredeti anyagot, a játékot megalkotó gyerekek személyiségét ugyanis nem lehet áttenni, transzponálni másokra. *A kész forgatókönyvek átvétele helyett javasoljuk hogy a csoportvezető-rendezők a gyerekekkel együtt, közös alkotómunkával készítsenek produkciót.* Ezzel a módszerrel maga a munkafolyamat is nagyobb hasznára lehet a csoportnak, mintha a betanítással élünk és a gyerekekre csak a végrehajtást bízjuk.

4. Előadás létrehozása közös dramatizálással

Az egyik lehetőség az alkotómunkára a közös dramatizálás. *A téma megválasztása* ebben az esetben is a legelső feladata a vezetőnek. Ez olyan döntés, amiben benne van a vezető saját érdeklődési köre, benne van, hogy mi az ő véleménye bizonyos dolgokról, és mivel a színház erkölcsi műfaj, benne van a saját erkölcsi felfogása is. *Személyes köze kell, hogy legyen a választott témához, ez megkerülhetetlen követelmény.* (Szintén tapasztalat, hogy e nélkül a személyes indíttatás, érintettség nélkül nem tud zsigerig ható előadást létrehozni gyerekszínházi csoportvezető.) Ebben a választásban vastagon benne van, hogy milyen a viszonyunk a világgal, akarjuk-e befolyásolni a körülöttünk zajló eseményeket, akár csak annyival, hogy véleményt formálunk róla.

A csoport vezetője nevelő is egyben. Magatartása mintául szolgál az általa vezetett csoport számára. *Az erős érzelmi kötődés, ami legtöbbször létrejön a gyerekek, és a tanár között, óriási felelősséget ró a felnőttre.* A szoros kapcsolat, az érzelmi függőség kötelez, minden mondatnak, véleménynek, döntésnek messzemenő következményei lehetnek. A gyerek összeveti ezeket a benyomásokat, információkat a saját tapasztalatával és eldönti, hogy hisz-e a felnőttnek, hiteles-e számára, amit tőle látott vagy hallott. *A próbák során ezek a tapasztalatok beépülnek a fiatal személyiségébe és meghatározzák jellemét, tartását, kihatnak felnőttkori énjére.*

Amellett, hogy a csoport vezetőjének olyan témát kell találnia, ami őt személy szerint érdekli, de ezzel együtt figyelembe kell vennie azt is, hogy a csoportját milyen témák foglalkoztatják. A foglalkozásokon játszott helyzetgyakorlatok orientálják a vezetőt. Jól megfigyelheti, *melyek azok a témák, problémák, amelyek a gyerekeket valóban érdeklik, izgatják.* (Ajánlott a próbákon folyamatosan jegyzetelni, mert a gyerekek által improvizált jeleneteből kirajzolódik, hogy az adott időszakban mi áll érdeklődésük középpontjában. Több hónapos helyzetgyakorlatozás után erről viszonylag pontos képet kaphatunk.) A pedagógiai és pszichológiai ismereteinket, a gyerekek életkori sajátosságait is figyelembe vesszük a téma megválasztásánál. Saját mondandónk és a gyerekek érdeklődési körének összevetése után történhet meg a téma kiválasztása, majd ezután kezdődnek az előadás létrehozásának közös munkálatai.

Ezek sorát az előkészítés fáziséval nyitjuk. Ilyenkor körüljárjuk a választott témát, mégpedig úgy, hogy nem fedjük fel azt a művet, amit majd közösen dramatizálunk.

Az alábbiakban két mese feldolgozásának menetrendjével illusztráljuk a módszert.

AZ ÖREGEMBER ÉS A POKRÓC

című magyar népmese feldolgozása (a mese szövegét ld. a mellékletben)

Az öregek feleslegessé válásának problémája, a velük való kapcsolat, számtalan megoldatlan problémát vet fel, vagyis ez a mese – napjaink 12-14 éveseknek életében sajnálatos módon – sok szempontból aktuális.

A mese előkészítése

Első lépésként – a csoport létszámától is függő mennyiségben – az alábbiakhoz hasonló, kis csoportban eljátszandó feladatokat fogalmazzunk meg!

1. csoport

A jelenetben kiderül, hogy a család idős tagja – nő vagy férfi – ápolásra, gondozásra szorul, és tovább már nem élhet egyedül. Eddig ellátta magát, két felnőtt gyermeke és azok családja lehetőségük, elfoglaltságuk függvényében látogatta. A helyzet megváltozott, nem lehet egyedül hagyni a szülőt. A jelenetben azt játsszátok el, hogy mit csinál a család: milyen variációkat keresnek, hogyan döntenek? A döntéseikkel minden családtag egyetért-e? Milyen konfliktusokat gerjesztenek döntésükkel?

2. csoport

Az idős szülő kórházban van, de már gyakorlatilag nem tudnak javítani az állapotán, ezért haza szeretnék küldeni. A családja azonban nincs felkészülve a fogadására, nem tudják, hogy az ápolását miként fogják megoldani, ezért szeretnék még benntartani a kórházban. Játsszátok el, mi történik a kórházban!

3. csoport

Játsszátok el egy fiatal házaspárt, akik a szülőnél kénytelenek lakni, mert nincs önálló lakásuk! A mama viszont rájuk telepszik, megnehezíti az életüket, nem hagyja, hogy éljék a saját életüket. A jelenetben derüljön ki, hogy a mama milyen módon telepszik rájuk, a fiatalok ehhez hogyan viszonyulnak!

4. csoport

Játsszátok el egy olyan jelenetet, ahol valamelyik szülő életre szólóan megsértette, megbántotta, vagy megalázta gyerekeit! Mi volt ez a szituáció, amire még felnőtt korában is keserűen emlékszik a fiatalember?

5. csoport

A családban él még a nagyon idős nagypapa vagy nagymama, de az idős korrjal járó tüneteket, viselkedést, kellemetlenségeket egyre nehezebben és türelmetlenebbül viseli a család apraja, nagya. Ragadjatok ki és játsszátok el a család életéből egy jellemző helyzetet!

A fenti helyzetgyakorlatok során érzelmileg sokféle motivációval tarkított viszony alakulhat ki az idős, egyre elesettebb emberekkel kapcsolatban. Minden játzó saját élettapasztalatát kénytelen mozgósítani a jelenetekhez, ami életközelivé teszi a problémát. A feladatok több irányból közelítik meg a jelenséget, így teljesebb és feltehetőleg igazabb képet kaphatunk, nem ragadunk le a sztereotípiáknál.

Analóg helyzetek keresése

A problémakör előkészítése után magából a konkrét meséből kiindulva analóg helyzeteket keresünk eljátszásra, feldolgozásra. Minden mese vagy epikus történet, novella, regényrészlet valós emberi problémákkal foglalkozik. *A közös dramatizálás során az analóg helyzetekkel való elmélyült foglalkozás segít feltárni és a gyerekekhez közel hozni a műben található emberi tartalmakat.* Ezek feltárása nem csak a probléma életközeli tételére, a mai élethez való kapcsolat megkeresése szempontjából fontos, hanem azért is, mert a játzó számára segít átélni azt az érzést, azt a helyzetet, ami a szituációból következik. Az analóg helyzetben megformált figura által eljátszott, tanúsított viselkedés, érzés felidézhető lesz majd a színpadi játék próbái és az előadás során. Nézzünk néhány példát, hogy milyen analóg helyzeteket fogalmazhatunk meg a meséhez kapcsolódóan!

- Játsszunk el egy családi jelenetet, amelyből kiderül, hogy az anya nagyon fősvény, bár nincsenek rászorulva, ő mégis a fogához veri a garast!
- Játsszátok el egy olyan jelenetet, amelyben valaki vagy valakik rá akarnak venni valakit egy olyan cselekedetre, amit az nem szívesen tenne meg! Mivel veszik rá, hogyan érvelnek?
- Játsszunk el egy jelenetet, amelyben a felnőtt kihasználja a gyerek tudatlanságát, illetve felhasználja őt saját céljaira!

- Játsszatok el egy jelenetet arról, hogy két ember szeretne valamit megtenni, de mind a ketten ódzkodnak is a cselekedettől, s éppen ezért megpróbálják a másikat rávenni, rábeszélni a tett elkövetésére!
- Találjunk ki egy jelenetet arra a helyzetre, amikor két vagy több ember nagyon aggódik, nagyon izgul, szorong valami miatt, de nem akarják felhozni a témát, hanem inkább másról beszélnek (és csak érintőlegesen vetik fel igazi gondjukat)!
- Játsszatok el egy jelenetet, ami arról szól, hogy egy családban rosszul bánnak a család idős tagjával! A jelenetben a szomszédok beszélgetésének legyünk a tanúi, akik valamilyen módon véleményezik ezt a magatartást!

Ezeknek a jeleneteknek a részletes elemzése, megbeszélése – ha nem hiteles jelenetek születtek, akkor a megbeszélést követően új megoldás keresése – segít elmélyíteni a problémát. *Nagyon fontos, hogy a vezető ne elégedjen meg a felszínes vagy sztereotip megoldásokkal.* A viselkedések, a kimondott és elrejtett gondolatok valóságossága segít feltárni a cselekedetek mozgatórugóit. A helyzetgyakorlatok során az alap- és reálszituációt ugyanolyan mélységben kell elemeznünk, mint a drámák esetében. Mit látunk a színpadon, mi a látható történés vagyis az alapszituáció, és mi rejlik a szöveg mélyén, mik az indítékok, mi a motivációja a szereplőknek, mit, *miért* tesznek, vagy mondanak? *A szituációk elemzése a rendező legalapvetőbb feladata.* A pontosítások, a jelenet „helyre rakása” ezen a szinten is kötelező.

Az analóg helyzetek keresése és eljátszása segítségünkre van akkor is, ha kötött szöveg eljátszására vállalkozunk.

A kiindulási pontunkat jelenő epikus mű felolvasására ezután kerítünk sort. A művet, mesét, novellát mi, magunk olvassuk fel! Miután a témát jól előkészítettük, dolgozni kezdünk a választott történettel.

Tablók

Feladatként adjuk, hogy a csoport *tablók* formájában mutassa be a történetet. A kis csoportok létszámát a történet elmeséléséhez szükséges létszámhoz próbáljuk igazítani. *A tabló mint forma megkívánja a játzóktól, hogy a mese vagy történet lényegét emeljék ki.* Látni fogjuk, hogy mi az, ami fontos a történet megértése szempontjából. A tablókkal történő játék során a gyerekek kijelölik a mese fordulópontjait, csomópontjait is, mik azok, amik elhagyhatatlannak tűnnek a későbbi játékból.

Szavak nélkül

A következő lehetséges fázis a *történet mozgással történő előadása.* Szavak nélkül, de nem táncszínházi vagy pantomim formájában, hanem úgy, hogy mindent a mozdulatainkkal, gesztusainkkal, mimikánkkal, tekintetünkkel, a térben való mozgásunkkal kell kifejezni. (Emlékezzünk a némajátékos improvizációs feladatokra!) Ezzel a történetmesélési formával szintén a színház lényegi kifejezőeszközeit használjuk. Nyilvánvalóvá válik, hogy nem csak a szavak, hanem sok színházi kifejező eszköz együttes alkalmazása fogja a kívánt hatást elérni.

Jelenetezés

A mozgásos, szöveg nélküli történetmesélést a *jelenetezés* követi. Szituációkra bontva próbáljuk eljátszani a történetet. Ez egy hosszú folyamat, hiszen ekkor fognak a figurák, a jellemek kirajzolódni. A dramaturgiai munka, melyet így a gyerekekkel közösen végzünk, eltérést is hozhat az eredeti történetből. A mi mesénk esetében például a gyerek figurájának, cselekedete motivációjának a megtalálása talán az egyik legizgalmasabb feladat. Milyen viszonyban van a nagypapával? Mit ért a rábizott feladatból? Mi az, amiért megteszi a rábizott feladatot? Valójában hány éves legyen? stb.

A közös munka során ne féljünk attól, hogy megváltoztatjuk a történetet! Az epikus művek színpadi feldolgozásánál szabadon szárnyalhat a fantáziánk, nincs kötve a kezünk. Teljes mértékben belenyúlhatunk a történetbe, ha a csoporttal együtt így találjuk jónak. A dramaturgiai hi-telesség azonban ekkor is kötelez! Például, ha egy szereplő végig gonosz és rosszindulatúan vi-

selkedik a darabban, és esetleg megjavul a darab végére, akkor ezt a folyamatot el kell játszani, vagyis a változást meg kell indokolni, mitől, hogyan lett jobb ember belőle. Csak így lesz hihető és valóságos a történet játszó és néző számára egyaránt. (Ezt az elvet a gyermekszínházasra vonatkoztatjuk – tudva azt, hogy ha valaki másképp is képes hiteles, érvényes alkotást létrehozni, akkor abban a pillanatban neki van igaza.) Amennyiben jelentősen eltér az általunk játszott variáció az ismert mesétől vagy történettől, akkor azt a színlapon jelezni szokás (pl.: X.Y. meséje nyomán). Ezzel tájékoztatjuk a nézőt arról, hogy nem az eredeti történetet fogja látni, de a mi játékunk kiindulópontjaként segítségünkre volt az eredeti történet. Ez a „valaminek az ürügyén” történő feldolgozás bátran alkalmazható, hiszen a gyerekekhez, a csoporthoz, az életkorhoz stb. alakíthatjuk a kiválasztott történetet. A készülő színházi játékba beemelhetünk olyan jelenetrészeket is, amelyeket az előkészítés során játszottunk, pl. az öregségből adódó kellemetlenségek a család számára. Feltehetően ezek is közrejátszottak, hogy a szülőknek elege legyen az öregből. A folyamat megjelenítése közelebb vihet a döntés motivációjához. A mi esetünkben példa lehet, hogy az öreg gusztustalanul eszik, nagyot hall, nem olyan tiszta, mint régen stb. *A jelenetek készítése során a gyerekek saját szavaikat használják a szerepben, tehát továbbra sincs leírt szöveg.*

Jelenetek rögzítése

A jó jeleneteket megpróbáljuk rögzíteni, mégpedig rögtön akkor, amikor előadják a gyerekek. A szituációk eljátszása közben megszülető nagyon fontos mondatokat szintén rögzíti a rendező – úgy, hogy miközben magának lejegyzi, a játszókat is figyelmezteti, hogy ezt a mondatot ne felejtse majd el. Folyamatosan rögzítjük és formálgatjuk a produkciót mindaddig, amíg ki nem alakul a végső variáció. Ekkorra már szép lassan leírjuk magunknak a jeleneteket, a próbák alatt pedig rögzítjük a gyerekekkel. Nem csak a szöveg, hanem a szituációhoz tartozó minden elem rögzül a gyerekekben. *Kialakulnak a szerepek és a szereposztás is.* Előzetesen ugyanis nem kell szerepet osztanunk, meg fogjuk látni, hogy a próbafolyamat során megtörténik a szereposztás, minden játszó számára nyilvánvaló lesz, hogy kinek mit kell játszania. Ez egy egészségesen és demokratikus légkörben dolgozó csoportban természetesen „kiforrja magát”. Az ügyesebb, tehetségesebb gyerekek a fontosabb szerepet, a kevésbé dominánsak a kisebb feladatot jelentő szerepeket fogják eljátszani. A közös dramatizálás módszerével nem fogunk senkit szerep nélküli színpadi létre kárhoztatni, hiszen a folyamatos építkezés kiadja, megformázza a szereplők figuráját, a szituációk meghatározzák a bennük létezők viselkedését.

És ha szükségesnek tartjuk, akkor a történet feldolgozása során bátran élhetünk azzal a lehetőséggel is, hogy nem ott kezdődik a színdarab, ahol a mese. Nézzünk erre is egy példát *A császár új ruhája* című Andersen-mese feldolgozásával!

A CSÁSZÁR ÚJ RUHÁJA című mese feldolgozása

Az előkészítő munkákat itt sem nélkülözhetjük, vagyis a ráhangoláshoz adhatjuk a következő feladatokat, melyek a mese egyes részeihez analógiaként használhatóak:

- Készítsünk egy olyan jelenetet, ahol az derül ki, hogy valaki nem alkalmas az általa betöltött feladat vagy állás ellátására!
- Készítsünk egy jelenetet arról, amikor valaki a hiszékenységre áldozata lesz (vagyis átverik)!
- Készítsünk egy jelenetet arról, hogy valaki homokba dugja a fejét, és nem akar tudomásul venni tényeket („megkímélve” magát a problémával való szembenézéstől)!
- Játsszuk el, hogy valaki nevetségessé válik egy helyzetben! Azt is, hogy miként reagál erre a környezete!
- Játsszuk el egy jelenetet arról, amikor rábeszélnek valakit olyasmire, amit igazán nem akart!

A készítenő jelenetek tehát közelebb hozzák a történetet, a benne megtalálható élethelyzeteket a gyerekekhez.

Folytatásként felolvassuk a mesét, majd elkezdjük magát a birodalmat vizsgálni a gyerekekkel. Feladatként adjuk, hogy készítsenek jelenetet arról, miként élnek az emberek ennek a császárnak az országában. A jelenetek helyszínét határozzuk meg: az egyik falun, vidéken játszódjon, a másik jelenet a birodalom fővárosában valamely nyilvános helyen (pl. vásártér, fürdő, kocsmá, fogadó stb.) és a harmadik magában a palotában! A birodalom különböző társadalmi helyzetű állampolgárainak vélekedéséből körvonalazódni fog a hatalom természete is.

A jeleneteket beépíthetjük a készülő előadásba is, vagyis ebben az esetben a korábban már említett módon nem onnan indul a darabunk története, ahol a mese kezdődik. (A feszültséget azal is fokozzuk, hogy először csak beszélnek a darab fontos szereplőiről, de azok csak később jelennek meg, mikor már nagyon kíváncsi rájuk a néző.)

Az előkészítő munkát izgalmas kutatással is színesíthetjük. A következő formában is tehetjük ezt: három csoportban dolgozva gyűjtünk össze válaszokat a következő kérdésekre, melyek a birodalomra vonatkoznak:

- Milyen a birodalom légköre?
- Milyen mondatok gyakoriak, jellemzőek itt?
- Milyen díszletet, milyen jelmezeket vélünk ide illőnek?
- Milyen színek jellemzőek?
- Milyen a leggyakrabban hallható zene?
- Milyen tárgyakat használnak itt az emberek? stb.

A válaszokból kirajzolódhat egy nyomasztó, diktatórikus állam képe vagy egy velejéig korrumpált ország, de lehet egy gazdag, csak a szórakozásnak és a primitív örömeknek élő társadalom is. A továbblépés során a gyerekekkel eldöntjük, hogy merre menjünk tovább, melyik fogja érdekeltetni őket leginkább. (A korrumpált társadalom képe „érdekes módon” napjaink fiataljai számára nagyon közeli élmény, ha máshonnan is indulnak el, gyakran ide lyukadnak ki.) A történetben fellelhető hiszékenység, a szélhámosok térnyerése, aztán a hatalomhoz való görcsös ragaszkodás mind napi élménye a gyerekeknek, van tehát mivel foglalkozni a mese kapcsán.

Az erkölcsi mondanivaló is megkérdőjelezhetetlen a mese feldolgozása során. A történet végének alakítása, a csoport és nyilván a vezető véleményével is egybecsengve érdekes variációkat eredményezhet. A császár leleplezése után ki hogyan viselkedik? Az eddig hűséges udvari főemberek most hogyan reagálnak, ki mellé állnak? A város népe mit tesz? Ennek az utolsó jelenetnek a kidolgozása nagyon fontos lehet a mondanivaló szempontjából. (A gyerekszínjátzó előadásokon ezt a jelenetet sokszor igencsak elkapkodják. A király meztelen! – mondja a tömegben bámészkodó kisgyerekek, és erre mindenki elkezd kacagni, ami nyilván a szituáció nem éppen elmélyült elemzéséből fakad.)

Összegzés

A közös dramatizálás másfajta feladatot jelent tehát a vezetőnek, mint a betanításon alapuló előadás létrehozása. A közös dramatizálás időigényes – a választott történettel való foglalkozást alapos műhelymunka előzi meg. A csoport számára azonban minőségileg teljesen másfajta alkotói örömeket, a közös gondolkodás, a közös munka nyomán létrejövő alkotást eredményez, miközben mélyülnek az emberről szóló ismereteik, megismerik a cselekvések mozgatórugóit, megtapasztalják az érzések sokféleségét, az élet sokféle konfliktushelyzetét.

Melléklet

Az öregember és a pokróc

magyar népmese

Egyszer volt egy fősvény fiatalember, s annak a fősvény embernek volt egy fősvény felesége, s volt nekik egy öreg-öreg apjuk. Ez az öreg apjuk olyan öreg volt, hogy

úgy reszketett a keze, hogy amikor a levest ette, amíg a kanállal a tányértól a szájához vitte, mind kireszketett a kezéből, s az abroszt is mind teleöntözte. Mikor a tá-

nyérből ki akarta tölteni a kanálba a levest, a tányért is elejtette, s eltörött. Ezért úgy megharagudott a fiatalasszony az apósára, hogy nagyon. Rábírta a férjét, hogy az öreget csapják el a háztól, eresszék világgá, hogy ne csináljon annyi szemetet náluk. A fiatalember rá kellett szánja magát, mert a z asszony annyit duruzsolt, hogy végül is meghajolt az akarata előtt.

Elmentek a vásárba, és vettek két új pokrócot. Elhatározták, hogy a két pokrócot az öregnek a hátára teszik, s úgy indítják világgá. Akárhol elesteledik, az egyik pokrócot leteríti, és a másikkal takarózik, s úgy aludjon.

Mikor hazaértek, hát sem a férfi, sem a fiatalasszony nem tudta rávenni magát, hogy az öreget útnak eressze. Volt nekik egy olyan hatesztendősforma fiuk. Azt mondja neki az apja:

– Fiam, itt van ez a két pokróc, ügyesen össze vannak fogva. Mi elmegyünk a mezőre dolgozni, s mikor te gondolod, hogy már kinn vagyunk a mezőn, akkor a pokrócot tedd nagyapádnak a hátára, s fogd meg a kezét, s vezesd ki az utcára. Mondd meg neki, hogy le is út, fél is út, menjen világgá, többet hozzánk ne jöjjön vissza.

Úgy is tett a gyerek. Mikor apjái elmentek hazulról, akkor gondolt egyet, és csak az egyik pokrócot vette elő. Azt rátette a nagyapjának a vállára, s kivezette az utcára, s azt mondta neki:

– Nagyapám, maga menjen akár le s akár fel, de többet ide nálunk haza ne jöjjön, mert magának itt helye nincs.

Az öreg sírt egy kicsit, s a pokróccal a hátán megindult egyfelé.

Este hazajött az ember és az asszony a mezőről, s látják, hogy a pokróc ott van, néznek szerte, az öreg meg nincs ott. Előszólítják a fiút:

– Mi van nagyapáddal?

– Hát úgy tettem, ahogy maguk mondták.

– Hogy?

– Rátettem a pokrócot a hátára, s megmutattam az utat neki, hogy menjen világgá, s többet ne jöjjön haza, mert nincs reá szükségünk.

– Hát akkor ez a pokróc, ami itt van, miért nem tetted ezt is reá?

Akkor egy kicsit állott a fiú, s azt mondja:

– Tudja, miért nem tettem, édesapám? Eszembe jutott, hogy mikor maguk is úgy megöregszenek, mint ahogy ő van, s utat kell adjak maguknak, akkor én ne kelljen hogy vegyek pokrócot, evvel a pokróccal maga is menjen el.

S akkor összenézett az ember az asszonnyal, elszégyellték magukat, és sírni kezdtek. Hamar kihozta az ember a lovat az istállóból, s ráült, s a kilencedik falu végén utolérte az öreget. Bocsánatot kért tőle, felültette a lóra, s úgy vezette kötőféknél fogva, amíg hazaértek. Hogy hazaértek, mindig az asztalhoz ültették, s a gyereket is úgy tanították, s úgy nevelték, hogy tisztelje az öregeket. Többet nem bánták, ha eltörött a tányér, vagy kiömlött a leves, vagy mi lesz, mi nem lesz, jó szemmel nézték az öreget. Tisztességesen éltek, s máig is élnek, ha meg nem haltak.

A zene fél siker

Harangi Mária

„Így kell ezt! ... vagy másképp.”
(Szinetár Miklós)

Mi a zene?

A meghatározás bonyolult, szinte lehetetlen. A *zene* fő tulajdonságaiból kiindulva így lehetne egyszerűen összefoglalni: a zene ritmikus és harmonikus elemekből építkező, a ritmus- és hangjelenségek ismétlődéséből és variációiból létrejövő forma, mely az időben teljeseedik ki, a zenei folyamatot kezdet és vég közé zárva. Hatása *emocionális*, jelen van már a nyelvi kommunikációban is, hiszen a szavak, mondatok affektus-tartalma a nyelv zenei tényezőitől függ: az érzelmek és nyelvi intonáció összefüggése által a zene az emberek közti megértés, kapcsolatteremtés eszközüvé válik. Ám a zene több mint a szó, születésében meg is előzi azt (gondoljunk az emberi kommunikáció artikulátlan kezdeteire), az érzések analógiájaként közvetlen kifejezési eszköz. A zene egyrészt a zenei struktúrákon, elemeken (ritmus, dallam, harmónia, hangszín, dinamika), másrészt az általa keltett asszociációkon és azok kapcsolatán keresztül hat. Igen érdekes jelenség, hogy zenehallgatás közben, a fokozott figyelmi állapot következtében változik a szervezet vérellátása, nő a szív frekvenciája, a zene befolyása alá kerül a pulzusszám. A légzés egyenetlenné válik a zenei élmény intenzitásának változása szerint. A test a zenei ritmussal megegyező izommozgásokat végez, a feszültség-ellazulás mozgásformáit produkálja. A zenének a vegetatív idegrendszerre gyakorolt hatása hasonló valamely nehéz fizikai munka vagy egy erős gyógyszer